

Hoe zat het ook alweer met...

Praktijk rechtsopvolging en staatverandering?

Partijen kunnen van gedaante veranderen, door overlijden, overname, faillissement, meerderjarigheid of cessie van de in geschil zijnde vordering.

Processueel kan deze staatverandering voor de nodige complicaties zorgen.

Willem Heemskerck

redactielid

Schorsing

Art. 254 sub 1°-3° Rv bepaalt in een overigens niet-limitatieve opsomming dat de loop van een rechtsgeding wordt geschorst door de dood van een van de partijen, door verandering in de persoonlijke staat van een van de partijen¹ of door het ophouden van de betrekkingen waarin zij het geding voerde.² Overigens wordt het geding pas daadwerkelijk geschorst als de schorsingsoorzaak op de voet van art. 256 lid 1 Rv door de belanghebbende(n) aan de wederpartij wordt betekend. Deze schorsing heeft ten doel om een mogelijkheid van beraad te scheppen voor de partij, of haar rechtsopvolger(s), aan wier zijde de oorzaak van de schorsing is opgekomen.³ Hoewel art. 256 lid 1 Rv spreekt over 'moet' behoeft de schorsingsoorzaak niet te worden betekend, maar kan het geding hangende de instantie ook ten name van de oorspronkelijke partij worden voortgezet.⁴ Naar mijn mening is ook verdedigbaar dat de zaak – zonder schorsing – op naam van de rechtsopvolger(s), bijvoorbeeld erfgenamen, kan worden voortgezet.⁵ Bij overname van een onderneming, met het gelijktijdig ophouden van het bestaan van de (overgenomen) procespartij, heeft de Hoge Raad dat zelfs als regel gesteld.⁶

Rechtsopvolging onder bijzondere titel wordt in het algemeen niet als schorsingsoorzaak aangemerkt,⁷ maar de rechtsopvolger onder bijzondere titel – bijvoorbeeld een cessionaris – zal zijn belangen veilig kunnen stellen door in het aanhangige geding op de wijze als bedoeld in de art. 285 e.v. Rv te interveniëren.

In geval van faillissement van een procespartij gelden de bijzondere regels van art. 25-31 Fw;⁸ vorderingen, die op betaling uit de boedel zijn gericht, kunnen slechts worden ingesteld door aanmelding ter verificatie (art. 26 Fw), terwijl een daarop betrekking hebbend aanhangig geding van rechtswege wordt geschorst (art. 29 Fw).

Een aanhangig geding kan niet worden geschorst als het in staat van wijzen is (art. 255 Rv en 30 lid 1 Fw) en evenmin na de einduitspraak. Dat doet de vraag rijzen door of tegen wie een rechtsmiddel moet worden ingesteld, als aan deze of gene zijde inmiddels sprake is (geweest) van rechtsopvolging of staatverandering.

Rechtsmiddelen

In geval van overlijden van een procespartij dient een rechtsmiddel, op straffe van niet-ontvankelijkheid van het beroep, te worden ingesteld door de erfgenamen⁹ of een legataris,¹⁰ in geval van meerderjarigheid door de meerderjarig geworden minderjarige¹¹ en in geval van een bij gebrek aan baten opgeheven faillissement door de voormalig failliet;¹² anders gezegd, na dood, verandering van staat of verlies van hoedanigheid dienen de opvolgende belanghebbenden zich als nieuwe procespartij in de volgende instantie kenbaar te maken.

Vindt de rechtsopvolging of staatverandering ter andere zijde plaats, dan geldt hetzelfde: niet de overledene, maar diens erfgenamen dienen – eventueel met de vereenvoudigde oproeping als bedoeld in art.

1 Bijvoorbeeld ondercuratestelling of meerderjarig worden.

2 Bijvoorbeeld de wettelijke vertegenwoordiger van een minderjarige die meerderjarig wordt of de curator van een onder curatele gestelde wiens curatele wordt opgeheven.

3 Zie bijvoorbeeld HR 8 januari 1982, *NJ* 1982, 136; zie over hervatting na schorsing de artt. 257 en 258 Rv.

4 Zie bijvoorbeeld HR 9 december 1994, *NJ* 1995, 225.

5 Vgl. bijvoorbeeld HR 18 juni 1999, *NJ* 2000, 221 (HJS), ro. 3.8.

6 HR 7 oktober 1994, *NJ* 1995, 63, ro. 3.3.

7 Zie uitvoerig G.R. Rutgers, *Losbladige Burgerlijke Rechtsvordering*, aantek. 10 op art. 254.

8 Zie voor een uitvoerige toelichting N.J. Polak, *Faillissementsrecht*, bewerkt door C.E. Polak, Deventer 1999, hfdst. 3.3, pp. 67-74.

9 HR 17 februari 1939, *NJ* 1939, 1010 (PS); HR 14 maart 1973, *NJ* 1973, 481 (WPB); HR 28 juni 1989, *NJ* 1990, 285 (MB), ro. 3.

10 HR 20 december 1974, *NJ* 1975, 436 (WLH).

11 HR 30 juni 1967, *NJ* 1968, 36 (DJV).

12 HR 6 maart 1942, *NJ* 1942, 386.

4 sub 6° onder a Rv – in het hoger of cassatieberoep te worden betrokken, niet de wettelijk vertegenwoordiger van de voormalig minderjarige, maar de meerderjarige zelf,¹³ et cetera.

Bij de overgang van rechten en verplichtingen onder algemene titel, anders dan door overlijden, ligt het anders. Hoofddregel is (dan) dat een rechtsmiddel dient te worden ingesteld tegen de processuele wederpartij in de voorafgaande instantie.¹⁴ De partij die het rechtsmiddel aanwendt heeft echter soms de vrijheid om naast of in de plaats van die wederpartij haar rechtsopvolger in de volgende instantie te betrekken.¹⁵ Voorts dient (uitsluitend) de rechtsopvolger in het (cassatie)beroep te worden betrokken als de oorspronkelijke processuele wederpartij niet meer bestaat.¹⁶

In de spiegelbeeldige situatie – dus ten aanzien van de vraag *door wie* een rechtsmiddel dient te worden ingesteld – geldt mutatis mutandis hetzelfde; bij het ophouden van het bestaan van de oorspronkelijke partij dient haar rechtsopvolger, op wie alle rechten en verplichtingen zijn overgegaan, in (cassatie)beroep te komen,¹⁷ terwijl in het geval de oorspronkelijke partij nog wel bestaat, beide in beroep ontvankelijk zijn.¹⁸

Bij rechtsopvolging onder bijzondere titel – bijvoorbeeld cessie – zal de rechtsopvolger een rechtsmiddel tegen een tegen zijn rechtsvoorganger gewezen veroordeling kunnen aanwenden, nu een ‘redelijke wetstoepassing’ meebrengt dat (ook) hij als partij in de zin van art. 332 Rv kan worden beschouwd;¹⁹ art. 67 lid 2 Rv zou anders immers impliceren dat hij gebonden is aan een uitspraak, waartegen hij geen rechtsmiddel heeft kunnen instellen. De rechtsvoorganger behoudt belang bij een rechtsmiddel, bijvoorbeeld in

verband met een ten laste van hem uitgesproken (proceskosten)veroordeling. Voor de spiegelbeeldige situatie wordt hetzelfde aangenomen,²⁰ met andere woorden, ook de rechtsopvolger onder bijzondere titel kan in beroep worden betrokken.

Niet-ontvankelijkverklaring volgt in de hiervóór bedoelde gevallen – waarin door of tegen de verkeerde partij is gedagvaard – slechts dan niet, wanneer de lasthebber van de partij die het rechtsmiddel instelt niet van het overlijden of de staatverandering aan deze of gene zijde op de hoogte was en daarvan ook redelijkerwijs niet op de hoogte kon zijn.²¹ Daarnaast wordt een beroep op niet-ontvankelijkheid in strijd geacht met de eisen van een goede procesorde in het geval blijkt van omstandigheden die meebrengen dat geen sprake is van een in rechte te respecteren belang bij een dergelijk beroep.²²

In verzoekschriftprocedures speelt deze problematiek nauwelijks, omdat immers de rechter bepaalt wie als belanghebbenden door de griffier zullen worden opgeroepen en de opgave ter zake in het beroepschrift voor hem niet bindend is.²³ Slechts bij het meerderjarig worden in kinderalimentatieprocedures is opletten geboden.²⁴

Rechtsopvolging na het vonnis

In geval van rechtsopvolging na het eindvonnis krijgt de rechtsopvolger ingevolge art. 6:142 lid 1 BW (ook) de bevoegdheid om dat vonnis – na betekening van de overgang aan de geëxecuteerde (art. 431a Rv) – ten uitvoer te leggen. Dat strookt met art. 67 lid 2 Rv, dat bepaalt dat het gezag van gewijsde van een vonnis ook geldt ten aanzien van de rechtverkrijgenden onder algemene of bijzondere titel van partijen.

13 HR 5 februari 1971, *NJ* 1971, 209.

14 HR 20 maart 1942, *NJ* 1942, 444.

15 HR 8 februari 1980, *NJ* 1980, 316 (GJS), ro. 5.

16 HR 13 november 1987, *NJ* 1988, 941 (WLH), ro. 3.3.

17 HR 10 februari 1984, *NJ* 1985, 102 (MS), ro. 3; HR 5 december 1986, *NJ* 1987, 382, ro. 3.

18 HR 23 april 1993, *NJ* 1993, 382, ro. 3.

19 HR 8 juni 1973, *NJ* 1974, 76 (DJV); HR 5 juni 1992, *NJ* 1993, 204 (HJS), ro. 4; HR 11 september 1996, *NJ* 1997, 177 (Ma), ro. 3.2.

20 Aldus G.R. Rutgers, *Losbladige Burgerlijke Rechtsvordering*, aantek. 10 op art. 254, met een verwijzing naar HR 8 februari 1980, *NJ* 1980, 316 (GJS).

21 HR 17 februari 1939, *NJ* 1939, 1010 (PS); HR 5 juni 1953, *NJ* 1953, 628; HR 28 juni 1989, *NJ* 1990, 285 (MB), ro. 3.

22 HR 7 juni 1991, *NJ* 1992, 392, ro. 3; HR 25 september 1992, *NJ* 1992, 767, ro. 3.

23 Zie bijvoorbeeld HR 10 september 1993, *NJ* 1993, 777 (PAS), ro. 3.3.

24 Zie HR 3 maart 1989, *NJ* 1989, 568 (WHH); HR 27 oktober 1989, *NJ* 1990, 254 (WHH); HR 3 november 1989, *NJ* 1990, 501 en 502; HR 2 februari 1996, *NJ* 1996, 569.